

Nr 17.

Ankom till riksdagens kansli den 12 maj 1917 kl. 3 e. m.

*Andra kammarens femte tillfälliga utskotts utlåtande, nr 17,
i anledning av herr Tengdahls motion, nr 262, om partiell
omläggning av riksdagstryckets registrering.*

Uti en inom andra kammaren avgiven och till dess femte tillfälliga utskott hänvisad motion, nr 262, har herr *Tengdahl* hemställt, 1) att åt tryckeriexpeditionens föreståndare uppdrages att med hjälp av tillgängliga arbetskrafter under riksdagens lopp årligen utarbeta en översikt av riksdagsärendenas handläggning enligt planen för den år 1916 av E. Risling och J. P. Velanders utarbetade, samt att för det härmed förenade extra arbetet dels under riksdagstiden, dels särskilt efter densamma utbetalas en gratifikation av 1,000 kronor under villkor att arbetet föreligger färdigt senast 6 veckor efter riksdagens åtskiljande, vilken tidpunkt i tvivelaktiga fall bestämmas av herrar kanslideputerade, samt att redovisning för gratifikationens fördelning avlämnas till riksgäldskontoret; 2) att den del av det hittillsvarande registret, som utgöres av det fram på hösten utkommande tabellariska sakregistret indrages; 3) att herrar kanslideputerade må ombesörja att genom lämplig person utarbetas dels ett personregister över årets riksdag i huvudsaklig överensstämmelse med det nuvarande, dels den nu i registret ingående förteckningen över utskottsutlåtanden, utfylld med nummer å i densamma åberopade propositioner och motioner samt med sidosiffror för sådana kammarförhandlingars början och slut, vilka ej inrymmas på en sida i det tryckta protokollet.

Motionen.

Beträffande motiveringen för denna hemställan får utskottet hänvisa till motionen.

På utskottets anhållan ha yttranden över den förevarande motionen ingivits till utskottet av dels fullmäktige i riksgäldskontoret, dels kansli-

*Bilagor till
utskottets
utlåtande.*

deputerade och dels dr Konrad Hagman, som på uppdrag av riksgäldsfullmäktige utarbetat det senast utgivna »epokregistret», d. v. s. person- och sakregistret till riksdagens protokoll med bihang för åren 1900—1910. Dessa yttranden äro bifogade utskottets utlåtande såsom bilagor (Bil. 1—3). Vidare återgivas såsom bilagor de riksgäldsfullmäktiges skrivelse till utskottet åtföljande yttranden av dels riksdagens bibliotekarie dr V. Gödel (Bil. 1 A med 3 bilagor a, c och d) och dels f. d. riksbibliotekarien dr E. W. Dahlgren (Bil. 1 B).

Historik.

Betydelsen av ett redigt och ändamålsenligt planlagt samt omsorgsfullt utarbetat register över riksdagstrycket ligger i så öppen dag, att det torde vara överflödigt att närmare belysa den saken. Det är lika ovärderligt för den historiska forskningen som för den levande generationen, för riksdagen själv, för arbetet inom statsförvaltningen och för den intresserade allmänheten. Mycket arbete och mycket intresse har också ägnats åt att söka åstadkomma ett register, vilket fyller de stora krav, som från många synpunkter måste ställas på registreringen av en så betydande och mångskiftande publikation, som de årliga riksdagarnas protokoll med bihang utgöra. Det torde vara på sin plats att här lämna en kortfattad redogörelse för tillkomsten av såväl de stora sammanfattningsregistren, »epokregistren», som det nuvarande årsregistret.

Ständsriksdagarna.

Till ständsriksdagarnas protokoll utarbetades visserligen i allmänhet register, men dessa voro mycket knapphändiga och föga vägledande. Dessa register voro därtill uppställda efter olikartade grunder för de olika stånden, och för en del riksdagar saknas register alldeles utom beträffande ridderskapet och adelns protokoll. Över prästståndets protokoll finnas register för riksdagarna från och med 1834; över borgarståndets protokoll för alla riksdagar utom 1810 års; över bondeståndets protokoll för riksdagarna åren 1809—1810 samt från och med år 1828. Över bihanget finnas register för alla ständsriksdagar, där bihang finnas. Registren för 1810, 1812 och 1815 års riksdagar äro ytterst knapphändiga och innehålla högst få sakrubriker, varemot registren för 1817—1818 samt 1823 årens riksdagar äro något fullständigare. Registret för 1828 års riksdag erhöll den form, som sedermera bibehölls intill år 1862, då den utvidgning vidtogs, att registret även hänvisar till motionerna.

Om dessa register yttra de kommittéerade, Alb. Andersson, J. Nordenfalk och A. Hedin, som på uppdrag av fullmäktige i riksgäldskontoret

i enlighet med 1880 års riksdags beslut (i anledning av motion av A. Hedin) inkommit med utlåtande om lämpligaste sättet för utarbetande av ett alfabetiskt ordnat sakregister till rikens ständers protokoll med bihang 1809—1866: »Sättet för upptagande av de i samtliga nu omnämnda register förekommande ämnen växlar efter de skiljaktiga grunder, de olika författarna följt vid utarbetandet, vilket jämte den omständigheten, att även de senare registren innehålla för få sakrubriker och i stället upptaga flera av varandra ofta helt oberoende ämnen under någon gemensam allmän rubrik, såsom exempelvis 'statsreglering', medför icke obetydliga svårigheter vid registrens begagnande, särdeles för tiden 1809—1823, och i varje fall nödgas den, som behöver begagna riksdagshandlingarna, att med icke ringa tidsförlust göra sig förtrogen med de särskilda sig emellan olikartade registren.»

Det var på grund av dessa bristfälligheter i registren till ständers riksdagarna och svårigheten att med ledning av dem kunna skaffa sig kunskap om och överblick över landets andliga och materiella samhällslivs historia under första hälften av 19:de århundradet ävensom, för det praktiska riksdagsarbetet, upplysningar om förutgående behandling av dåtida riksdagsfrågor, som beslut fattats om den ovannämnda förberedande utredningen av planen för ett alfabetiskt sakregister till riksdagarna 1809—1866. I enlighet med det av de kommitterade uppgjorda programmet och på hemställan av statsutskottet beslöt 1881 års riksdag att uppdraga åt fullmäktige i riksgäldskontoret att låta genom lämplig person och enligt av fullmäktige fastställt formulär och med iakttagande av de föreskrifter i övrigt, som fullmäktige kunde finna skäl meddela, utarbeta samt att övervaka upprättandet av ett alfabetiskt ordnat sakregister till rikets ständers protokoll med bihang för tiden 1809—1866. Tillika föreskrev riksdagen, att detta register, såvitt sådant med hänsyn till anordningen av de tryckta riksdagshandlingarna låte sig göra, skulle bli gemensamt för alla de ifrågavarande riksdagarna och omfatta hänvisningar till samtliga riksdagshandlingar med undantag av de protokollsutdrag, som blivit överlämnade från det ena ståndet till de andra, dels ock att de i registret intagna sakrubriker skulle vara så specifika, att registret lämnade lätt och tydlig vägledning och tillika angåve de särskilda ärenden, som i samma kungl. proposition eller utlåtande förekomma. Härjämte anvisades erforderliga medel till arbetets påbörjande.

»Epok-
registren.»

Uppdraget lämnades först åt extra ordinarie kanslisten i riksgäldskontoret P. E. Stenfelt, men sedan denne tillträtt befattningen som

riksdagens bibliotekarie och därigenom blivit förhindrad att i tillräcklig grad ägna sig åt detsamma, blev det riksdagsmannen J. Johansson i Noraskog, åt vilken anförtroddes uppdraget att i detalj planlägga samt leda utförandet av det beslutade omfattande registreringsarbetet. Att han hade stora svårigheter att övervinna och att uppdragets fullgörande krävde osviklig energi och intresse för saken, förstår en var som har tagit del av arbetsresultatet och har någon kännedom om det material, som skulle bearbetas. Särskilt svårhanterligt var en stor del av detta — påpekar Johansson i sin redogörelse för arbetets fortgång, som återfinnes i början av det stora registrets första band — därigenom att ända till omkring år 1830 utskottens utlåtanden saknade »klämman». Det var först 1828—1830 års riksdag, som beslöt, att sådana skulle finnas.

Att emellertid detta registerarbete utförts på ett synnerligen förtjänstfullt sätt, därom ha många vittnesbörd lämnats, och därom lärar var och en, som för sitt arbete betjänat sig av registret, själv ha övertygat sig. Det karakteriserades av kanslideputerade vid 1893 års riksdag sålunda: »Ovan omnämnda sakregister till rikets ständers protokoll har vid användandet visat sig synnerligen ändamålsenligt och tillfredsställande. Det har befunnits fylla de anspråk, man på ett dylikt verk bör kunna ställa i avseende å överskådlighet och reda». Och i en inom första kammaren år 1892 av herr Albert Andersson väckt motion säges om detta register, innan det ännu var färdigtryckt: »Av så väl i riksdagens bibliotek som i kamrarne och de ständiga utskotten framlagda exemplar av det, som hittills finnes färdigtryckt av ifrågasvarande registerverk, framgår, att detsamma icke allenast har egenkapen av ett vanligt ordregister, utan även lämnar kortfattade redogörelser för riksdagsbeslut, för gången av de flesta både lagstiftnings- och statsregleringsfrågor m. m., varigenom registret erhållit karaktären av en i många avseenden värderik och upplysande historisk-statistisk handbok, som i vissa fall till och med gör ett uppsökande av vederbörande riksdagsakter överflödigt. De anvisningar till dessa, som lämnas för alla registrerade riksdagsbeslut och andra ärenden, underlätta därjämte återfinnandet av tillhörande handlingar och protokoll, varigenom fördelarna av att begagna detta register bliva ganska stora. Detsamma har ock redan i många fall, ehuru delvis endast tillgängligt i manuskript, av personer både inom och utom riksdagen, vilka sökt under rättelser i åtskilliga frågor, befunnits vara en mycket god vägledning, varigenom man både lätt och bekvämt kunnat erhålla upplysningar, som eljest icke utan stor möda och tidsutdräkt stått att vinna.»

I denna motion föreslogs, att i huvudsaklig överensstämmelse med sakregistret för ståndsriksdagarna 1809—1866 skulle utarbetas ett alfabetiskt ordnat fullständigt register till kamrarnas protokoll med bihang för tiden från och med år 1867 till och med året näst före det, under vilket registret bleve i manuskript fullbordat. Riksdagen beslöt i enlighet härmed, och under Johanssons i Noraskog ledning utarbetades även detta register, som kom att omfatta åren 1867—1899. Detta register är icke blott sakregister utan även ett personregister över de riksdagsledamöter, som under riksdagarna innehåft förtroendeuppdrag, väckt motioner eller avgivit yttranden.

Sedermera har enligt 1912 års riksdagsbeslut utarbetats ännu ett »epokregister» i huvudsaklig överensstämmelse med 1867—1899 års person- och sakregister, nämligen för åren 1900—1910. Detta arbete har verkställts av dr Konrad Hagman.

Tillkomsten av registret för ståndsriksdagarna 1809—1866 (det blev färdigt i februari månad 1893) förde även med sig en fullständig omläggning av de årliga registren över riksdagstrycket. Den allmänna tillfredsställelsen med detsamma väckte tydligen inom riksdagen ett livligt intresse för registerfrågan i dess helhet, och detta intresse utlöste sig i beslut om icke blott det stora »epokregistret» för riksdagarna efter 1867 utan även nya årsregister. *Årsregistren.*

Sedan 1867 hade för varje år upprättats dels ett allmänt register över bihanget till riksdagens protokoll, dels särskilda register över kamrarnas protokoll. Vid 1893 års riksdag gjorde nu kanslideputerade framställning om ersättande av dessa tre register med ett enda person- och sakregister.

I sin motivering yttra kanslideputerade bl. a.: »I planen för sakregistret ingår nämligen att angiva icke blott de ställen, varest särskilda frågor i riksdagshandlingarna återfinnas, utan även att i sammanträngd men tydlig form lämna redogörelse för riksdagens åtgärder i viktigare ämnen. Det skulle därför otvivelaktigt vara till gagn, om, i stället för ovannämnda tre register över kamrarnas protokoll med bihang, utarbetades endast ett, men med den uppställning och efter den plan, som för berörda sakregister legat till grund.»

Kanslideputerade gjorde även gällande, att kostnaderna för det enda, större registret skulle bli mindre än för de tre särskilda registren, och yttra i sammanhang därmed följande: »Genom att för registret fastställa användandet av samma plan, som för ovan berörda sakregister till Rikets Ständers protokoll, vunnas även den förmån, att kostnaderna

i framtiden för utarbetandet av ett gemensamt sakregister för flera riksdagsperioder skulle betydligt minskas, ty om de särskilda, på lösa blad gjorda anteckningar, genom vilkas ordnande och hopfogande registret åstadkommes, år efter år bibehållas, bildas härigenom, utan särskilt arbete, för det större registret ett material, vars bearbetande och systematiserande naturligen ställer sig ojämförligt mycket billigare än om arbetet med det större registret skulle självständigt verkställas.»

Statsutskottet, till vilket framställningen remitterades, sade sig icke ha något att erinra emot vad kanslideputerade anfört, och på utskottets hemställan beslöt riksdagen, att för varje år skulle av person, som kanslideputerade därtill utse, upprättas ett register över riksdagens protokoll med bihang efter i huvudsak samma plan, som legat till grund för »epokregistret» 1809—1867. Redaktörsarvodet bestämdes till 1,000 kronor, och registret skulle föreligga i tryck så snart som möjligt och senast fyra månader efter riksdags avslutande. Vad sålunda beslutats skulle för den kommande tiden bliva gällande, intill dess annorlunda kunde av riksdag bliva bestämt.

Därefter ha i fråga om årsregistren inga andra ändringar vidtagits, än att vid 1913 års riksdag — på framställning av statsrevisorerna och i samband med höjning av redaktörsarvodet — tiden för registrens färdigblivande bestämdes till senast tre månader efter riksdags avslutande, samt att från och med år 1915 enligt kanslideputerades beslut personregistret utbrutits ur sakregistret och numera bildar en särskild avdelning av registret vid sidan om sakregistret.

Vid sidan av dessa båda register har sedan 1897 utarbetats en förteckning över utskottens utlåtanden, betänkanden och memorial, vilken tryckts och bundits i samma band som registret. Den innehåller endast rubrikerna till de olika utskottens utlåtanden etc., ordnade i nummerföljd för varje utskott, samt anteckning om dels nummer och sida i de kammarprotokoll, där ärendets behandling i kamrarna återfinnes, dels numret på riksdagsskrivelsen, för den händelse ärendet föränlett någon sådan.

**Utskottets
yttrande.**

I enlighet med den av riksdagen fastställda planen har årsregistret under de senaste årtiondena utarbetats, och mot detsamma ha hittills icke inom riksdagen, vad beträffar uppställningen och innehållet, gjorts några anmärkningar. Det torde icke heller kunna förnekas, att det varit till utomordentligt gagn och väl tjänat det ändamål, det avsett att fylla. Det har också vitsordats som ett av de bästa bland arbeten av hithörande slag, och utskottet har självt varit i tillfälle att vid jäm-

förelse med motsvarande register för de norska och danska parlamenten konstatera dess överlägsenhet över dessa.

I den förevarande motionen ha nu emellertid åtskilliga anmärkningar framställts mot det årliga sakregistret samt påyrkats dess ersättning med »en översikt av riksdagsärendenas handläggning enligt planen för den år 1916 av E. Risling och J. P. Velander utarbetade». I förbigående vill utskottet här anmärka, att liknande »översikter» utarbetats inom riksdagens tryckeriexpedition även under åren 1912—1915 och sedan 1913 — på riksdagens bekostnad men utan något riksdagens beslut — även befordrats till trycket samt 1915 och 1916 bundits i samma band som årsregistren. För år 1916 uppgick enligt motionärens uppgift kostnaden för sättning, tryckning, papper och häftning av denna »översikt» till 2,436 kronor.

Den närmaste anledningen till motionärens framställning synes vara det nuvarande årsregistrets »sena utgivning». Vidare har motionären anmärkt på de många tomrummen i tabellerna, vilka fördyra registret i hög grad, på omöjligheten att i detsamma följa olika frågors behandling i utskott och kamrar samt på bristen på uppslagsord och hänvisningar, vilket försvårar uppletandet av ett ärende.

Innan utskottet övergår till kostnadsfrågan och den av motionären överklagade »sena utgivningen», skall utskottet något beröra de mera principiella anmärkningar, som framställts mot det nuvarande årsregistret, och göra en jämförelse mellan de olika system för registrering av riksdagstrycket, som kommit till uttryck i sakregistret och i »översikten».

Först vill då utskottet, i likhet med f. d. riksbibliotekarien Dahlgren i hans bifogade yttrande, betona, att ändringar i registreringen av sådana seriepublikationer som riksdagstrycket böra icke vidtagas utan viktiga orsaker. Detta gäller redan beträffande detaljändringar inom ett vedertaget registreringssystem, såsom smärre förändringar i tabelluppställningen, införande av nya förkortningar och beteckningsätt m. m., ty nyheterna bereda givetvis svårigheter för alla dem, som vant sig vid det gamla. Men i än högre grad gäller det självfallet om en övergång till ett helt nytt system för registreringen, varom motionären här gjort framställning. Och beträffande årsregistren till riksdagstrycket, vilka skola ligga till grund för utarbetandet av »epokregistren», blir det särskilt vanskligt att mitt under en »epok» införa en systemförändring.

Med dessa utgångspunkter är det tydligt, att ett ombyte av system för registrering av riksdagstrycket endast kan förordas under den för-

utsättningen, att det nuvarande registret befinnes vara behäftat med brister, som icke kunna avhjälpas med bibehållande av planen för det samma, eller att ett nytt system framlägges, som är i väsentligt avseende överlägset det gamla. Efter ett ingående studium av den förevarande frågan har utskottet funnit, att dessa förutsättningar här icke föreligga, utan tvärtom att det hittills brukade registreringsystemet är att föredraga framför det av motionären föreslagna. Utskottet skall här ange de synpunkter, som för utskottet varit avgörande, då det kommit till denna uppfattning.

Årsregistret^{*)} över riksdagens protokoll med bihang är ett tabellriskt uppställt alfabetiskt sakregister. Materialet är ordnat främst med hänsyn till de *beslut*, som fattats av riksdagen eller någon av dess kamrar. Ämnesorden äro hämtade ur de i statsverkspropositionen och andra propositioner använda rubriker, ur grundlagarnas och andra lagars terminologi samt i övrigt inom riksdagsarbetet hävdvunnet språkbruk. I tabellen hänvisas till de ställen i de tryckta handlingarna, där ett ärende behandlats, med undantag för protokollsutdragen och de ställen i handlingarna, där endast bordläggning eller remiss utan debatt förekommit. I sådana ärenden, där beslut av riksdag eller någon kammare fattats, d. v. s. i det ojämförligt största antalet ärenden, anges under ämnesordet beslutets innebörd på ett kortfattat men fullt tydligt och såvitt möjligt uttömmande sätt (i allmänhet avskrift av »klämmarna»). Då en framställning till riksdagen resulterat i rent avslag, anges förslaget huvudsakliga innebörd (i allmänhet genom återgivande av propositionens, motionens etc. rubrik). Finnas flere uppslagsord för samma sak, äro upplysningarna om ärendet att söka under ett av dessa uppslagsord, och från de övriga uppslagsorden hänvisas då till detta. Finnas allmänna uppslagsord, under vilka mera specifika uppslagsord kunna sammanfattas, är det, efter mönster från »epokregistren», vanligen under det allmänna ordet man har att söka upplysningarna. De specifika uppslagsorden återfinnas naturligtvis i sin alfabetiska ordning med hänvisningar till det allmänna uppslagsordet.

I »översikten» återigen är materialet ordnat med hänsyn till de *förslag*, som förelagts riksdagen, propositioner och motioner i nummerordning samt övriga ärenden i viss ordning. Redogörelsen för ett ärende är tryckt på, så vitt möjligt, en rad å vänstersidan och motsva-

*) Utskottet berör här endast dess huvudsakliga del, nämligen sakregistret, då ju motionären icke föreslagit någon ändring i personregistret, utan ansett det böra bibehållas i sitt nuvarande skick.

rande rad å högersidan. På den förra angives i mycket sammanträngd form förslaget innehåll, och på den senare i en tabell hänvisningar till de ställen i de tryckta handlingarna, där ärendet behandlats, därvid även angivas utskottsutlåtandets »innehåll» samt »resultatet» i kamrarna. Dessa anteckningar om »innehåll» och »resultat» ha emellertid i allmänhet värde endast i de fall, då förslaget antingen avslagits eller oförändrat bifallits. Har däremot ett förslag antagits i förändrad form, får man icke i »översikten» reda på det beslut, vartill förslaget lett, ty de upplysningar, som lämnas, såsom »tillstyrkt med ändring», »tillstyrkt med förbehåll», »tillstyrkt (med förbehåll)», »tillstyrkt delvis», »tillstyrkt med höjning», »tillstyrkt med tvekan» etc., äro ju icke tillräckligt vägledande därvidlag. Däremot torde det ha ett visst personhistoriskt intresse att på sätt som i »översikten» möjliggöres följa en motions öde.

Det är självklart, att det vore synnerligen värdefullt, om registret vore så uppställt, att på ett överskådligt sätt där kunde återgivas såväl förslagen som den behandling de undergått och det resultat de lett till. Men vid valet mellan två alternativ, av vilka i det ena huvudvikten lägges på de beslut, som fattats, och i det andra på de förslag, som framställts, har det syntts utskottet, att det förra är att föredraga rent principiellt och även särskilt i betraktande av det ur överskådlighetssynpunkt och rent typografiskt föga tillfredsställande utförande, som det senare alternativet fått i den föreliggande »översikten».

För uppletandet av de i »översikten» förekommande ärendena är utarbetad en samling *uppslagsord* med hänvisningar till propositioners, motioners och övriga ärendens nummer. Det finnes emellertid icke såsom i sakregistret några allmänna uppslagsord, varför det icke låter sig göra att taga reda på vilka beslut som fattats eller förslag som behandlats i detaljfrågor, som röra någon viss större fråga, om man icke på förhand vet, vilka detaljfrågor som varit föremål för behandling. Den som t. ex. vill undersöka, vilka ärenden rörande gruvor och gruvlagstiftning som förekommit vid 1916 års riksdag, måste i »översikten» söka på uppslagsorden: 1) mineralfyndigheter å kronojord, 2) malmfyndigheter, synpunkter ang., 3) malmfyndigheters undersökning, 4) gruvor, kronans jordägarandelar i, 5) inmutningsrättens inskränkning, 6) utlännings förvärvs rätt i Sverige. Det är endast, då i huvudfrågan ingår ett ord, vilket liksom så dominerar rent språkligt sett, att det återfinnes även i alla detaljfrågor, som dessa finnas samlade på ett ställe. Detta gäller åtminstone i viss mån t. ex. brännvinsförsäljnings-

frågor, där ju huvudordet »brännvin» i allmänhet går igen i detaljfrågorna. Men icke heller i ett sådant fall får man i grannskapet av huvudordet alltid syn på detaljfrågorna. Så t. ex. återfinnes icke i 1916 års »översikt» herr von Hofstens motion med förslag till förordning angående försäljning av alkoholhaltiga drycker under något uppslagsord, som börjar med ordet brännvin. Att den icke ens återfinnes under uppslagsordet alkoholhaltiga drycker (utan endast under motionärens namn och under nykterhetsmotioner), beror ju däremot icke på någon brist hos själva systemet.

Emellertid även i de fall då, såsom nämnts, detaljfrågorna kunna vara samlade på ett ställe i den alfabetiska förteckningen över uppslagsord, blir det förenat med betydligt större omgång och besvär att i »översikten» återfinna ärendenas innehåll och de ställen i de tryckta handlingarna, där de behandlats än i sakregistret. I sakregistret har man detta samlat på ett ställe (utom i fåtaliga undantagsfall, då från det specifika uppslagsordet under allmänordet det hänvisas till det förra). I »översikten» däremot har man att med ledning av de vid uppslagsorden gjorda hänvisningarna uppsöka varje ärende på sin plats i den egentliga översikten.

I detta sammanhang vill utskottet emellertid erkänna den fördel, som »översikten» har däruti, att den innehåller ett betydligt större antal uppslagsord än sakregistret. Och önskvärt vore, att i det senare kunde upptagas flere sådana, än som nu finnas. Tabellformen torde icke böra få utgöra något hinder härvidlag, i trots av att därigenom kostnaden för registret komme att något ökas.

Utskottet vill här i korthet sammanfatta de huvudanmärkningar mot den av motionären förordade »översikten», på grund varav utskottet ej ansett sig kunna tillstyrka sakregistrets ersättande med »översikten». I en hel del fall får man i densamma ej upplysning om vilka beslut som fattats. Allmänna uppslagsord saknas, varigenom det endast i undantagsfall blir möjligt att utan mycket stora svårigheter i »översikten» kunna erhålla upplysning om vad som förekommit i olika detaljfrågor, som hänföra sig till en större huvudfråga. På grund av dess uppställning brister den i överskådlighet, och är därigenom ej tillräckligt lätthanterlig. Härtill bidrager även det förhållandet, att ärendenas handläggning och uppslagsorden äro upptagna i tvenne särskilda avdelningar. Vartill kommer, att, såsom i f. d. riksbibliotekarien Dahlgrens yttrande framhålles, den förkortade form, i vilken ärendenas innehåll i »översikten» angives, kräver ingående sakkunskap hos redak-

tionen, och vore det därför olämpligt att fastslå, att utarbetandet av »översikten» skall, såsom motionären föreslagit, uppdragas åt tryckeriexpeditionens föreståndare, vilken ej alltid kan förutsättas äga tillräcklig sakkunskap just på detta område.

Motionärens anmärkningar mot det nuvarande årsregistret gälla, som ovan nämnts, i första hand den »sena utgivningen». Att registret ej kan bli färdigt tidigare än som nu sker (tre månader efter riksdagsavslutande), beror ju därpå, att sättningen av detsamma ej kan påbörjas, förrän hela registret föreligger färdigt, då ju i det allra sista riksdagstrycket kan förekomma ett ärende, vars uppslagsord är sådant, att det skall placeras i början av det tabellariska registret. Någon inskränkning i tiden för dess färdigblivande läser icke kunna genomföras, enligt vad utskottet inhämtat.

Givetvis är det av vikt, att registret till riksdagstrycket blir färdigt så tidigt som möjligt, men utskottet håller dock före, att motionären något överdrivit vikten härav. Under »normala» förhållanden plägar ju riksdagen avslutas omkring 1 juni, och registret skall sålunda föreligga i tryck omkring 1 september. Nu lär emellertid arbetet inom departementen med propositioner till den kommande riksdagen påbörjas först fram på hösten, och i övrigt lär man inom förvaltningen ej ha något större behov av registret förrän under hösten. Och statsrevisorernas arbete plägar taga sin början omkring 1 oktober. Riksdagsmännen torde icke i någon nämnvärd utsträckning redan under den närmaste tiden efter det pressande riksdagsarbetets avslutning syssla med riksdagsfrågor, vilket ej heller torde vara fallet med allmänheten under sommaren. De, som likväl före registrets färdigblivande äro i behov av upplysningar om olika ärendens behandling, torde utan svårighet kunna erhålla sådana på riksdagens bibliotek.

Kunde ett register emellertid utkomma inom kortare tid, så vore det givetvis att föredraga, men så betydelsefull är icke denna tidsfråga, att för dess skull man bör utbyta ett erkänt gott register mot ett annat, vars brukbarhet man måste i mycket vara tveksam om.

Det senare gäller även till en viss grad kostnadsfrågan. Motionären har emellertid i sin beräkning väsentligt överdrivit den kostnadsbesparing, som skulle vinnas genom sakregistrets ersättande med »översikten». Detta synes utskottet vara fullt ådagalagt i yttrandet av riksdagens bibliotekarie (Bil. 1 A), enligt vilkens kostnadsberäkningar besparingen skulle belöpa sig till endast 1,791 kronor (för 1916 års register), under det att motionären uppskattat den årliga besparingen till minst 4,000 kronor. Och om den förändring i tabelluppställningen (Bil. a till d:r

Gödels yttrande), som i detta yttrande framlagts, genomfördes, så skulle kostnaderna för sakregistret nedbringas, så att denna besparing bleve ännu mindre, nämligen endast 735 kronor. Den sålunda föreslagna tabelluppställningen synes utskottet vara att förorda även ur den synpunkten, att därmed registret bleve ännu överskådligare än det nu är. För att bereda tillfälle att göra en jämförelse mellan denna tabelluppställning och den nuvarande har motsvarande sida i 1916 års sakregister avtryckts såsom bil. 1 A b till utskottets utlåtande.

Men en även ur kostnadssynpunkt viktig sak har av motionären, om icke förbisetts, så dock väl mycket bagatelliserats, nämligen att med de nuvarande årsregistren underlättas i hög grad utarbetandet av ett blivande »epokregister». Detta förhållande har framhåvts i det här ovan citerade uttalandet av kanslideputerade år 1893, och det belyses ytterligare genom det av d:r K. Hagman avgivna yttrandet (Bil. 3). Enligt dennes uppskattning skulle utarbetandet av ett 10-årsregister kräva minst 3 år, om endast »översikten» men ej sakregistret funnes, under det att med de nuvarande årsregistren det endast kräves omkring $1\frac{3}{4}$ år. Frånsett sålunda den betydelse tidsfrågan här kan ha, framgår det härav, att ett slopande av sakregistret skulle högst väsentligt öka kostnaderna för »epokregistret». Med hänsyn härtill kan det sättas i fråga, om icke ett utbytande av sakregistret mot »översikten» tvärtom skulle medföra ökade kostnader för registreringen av riksdagstrycket. Detta är så mycket mer sannolikt, som det synes utskottet vara alldeles givet, att »översikten», för att kunna ur enbart överskådlighetssynpunkt bli tillfredsställande, måste väsentligt ökas till omfånget, och således draga ej obetydligt större trycknings- och papperskostnader, än den hittills gjort. I det skick den nu föreligger, med allting hopträngt till det minsta möjliga, skulle den icke på längden kunna befinnas användbar.

I sammanhang med kostnadsfrågan vill utskottet framhålla, att det torde få anses vara onödigt belasta riksdagskostnaderna med tryckning av »översikten» vid sidan av årsregistret.

Då utskottet sålunda icke funnit sig kunna biträda motionärens förevarande förslag utan förordat bibehållandet av det nuvarande årsregistret, så har utskottet därmed icke velat säga, att icke förbättringar i registret över riksdagstrycket skulle kunna genomföras. Redan inom det nuvarande registreringssystemet torde sådana kunna ernås, såsom i ett par avseenden här ovan framhållits, nämligen beträffande dels tabelluppställningar, och dels uppslagsorden. Ett önskemål vore även, att de detaljfrågor, som förekomma under allmänna uppslagsord, kunde

ordnas efter någon genomförd princip, eller om det ej låter sig göra, att de försåges med nummer, vartill hänvisades vid de specifika uppslagsorden.

Motionären har i punkt 3) av motionens yrkande även berört den förteckning över utskottsutlåtanden, som vidfogas registret, och föreslagit, att denna skulle utfyllas med nummer å de i densamma åberopade propositioner och motioner samt med sidosiffror för sådana kammarförhandlingars början och slut, vilka ej inrymmas på en sida i det tryckta protokollet. Utskottet finner dessa kompletteringar vara av så underordnad betydelse, att de, för den händelse de skulle anses önskvärda, kunna vidtagas, utan att något beslut därom av riksdagen behöver fattas.

På grund av vad ovan anförts får utskottet hemställa,

att herr Tengdahls motion nr 262 ej må till någon andra kammarens åtgärd föranleda.

Stockholm den 11 maj 1917.

På utskottets vägnar:

GUNNAR LÖWEGREN.

Vid ärendets slutbehandling inom utskottet hava närvarit: herrar *Löwegren Åkerlindh, Bengtsson* i Göteborg, *Thore, Persson* i Tofta, *Sundberg, Eurén**), *Ericson* i Funäsdalen*), *Zander**) och *Jönsson* i Fridhill*).

*) Ej närvarande vid utlåtandets justering.

Bilaga 1.

Till andra kammarens femte tillfälliga utskott.

I skrivelse av den 27 februari 1917 har andra kammarens femte tillfälliga utskott anhållit, att fullmäktige i riksgäldskontoret måtte till utskottet inkomma med yttrande över en inom andra kammaren av herr Tengdahl väckt motion nr 262 om partiell omläggning av riksdagstryckets registrering.

Med anledning härav hava fullmäktige i ärendet infortrat yttrande från riksdagens bibliotekarie d:r V. Gödel och f. d. riksbibliotekarien d:r E. W. Dahlgren; och få fullmäktige härmed överlämna berörda yttranden ävensom tre till d:r Gödels yttrande hörande bilagor.

Stockholm den 12 april 1917.

Emil Kinander.

Axel Ekman.

G. Lagerbjelke.

Gustaf Kobb.

H. S. Tamm.

Karl Hildebrand.

Erik Palmstierna.

John Hägglund.

Bil. 1 A.

Yttrande av riksdagens bibliotekarie d:r V. Gödel.

Till herrar fullmäktige i riksgäldskontoret.

På anmodan att avgiva yttrande över en av herr K. A. Tengdahl i andra kammaren väckt motion, nr 262, rörande partiell omläggning av riksdagstryckets registrering får undertecknad härmed vördsamt anföra följande.

När riksdagen år 1892 uppdrog åt fullmäktige i riksgäldskontoret att i huvudsaklig överensstämmelse med det för ständriksdagarna 1809—1866 fullbordade sakregistret, utarbete ett alfabetiskt ordnat, fullständigt register till kamrarnas protokoll med bihang för tiden från och med 1867 till och med året näst före det, under vilket registret bleve i manuskript färdigt, gick man i författning om att efter fastställt formulär utarbete ett provregister för 1892 års lagtima riksdag. Åt kanslideputerade uppdrogs sedan att i enlighet med detta provregister låta framdeles upprätta årliga register till riksdagens handlingar, varigenom man sålunda för tiden efter 1892 skulle äga ett bearbetat material för det pågående sammanfattningsregistret. Emellertid finner registerverkets redaktör, Johan Johansson från Noraskog, att dessa årsregister ej utförts med den likformighet och noggrannhet som varit önskligt. Han varnar allvarligt för oegentligheter härutinnan och framhåller, att för framtiden noggrann hänsyn måtte tagas därtill, att dessa årsregister voro avsedda att ingå i kommande större registerverk. Olika förfaringssätt vid årsregistrens upprättande måste i väsentlig mån försvåra

sammanfattningen av ett eller flera tiotal till ett ordnat helt. Man hade sålunda planlagt årsregistret med hänsyn till att för pågående och framtida sammanfattningsregister ha ett väsentligt arbete undångjort.

Man torde om det svenska riksdagsregistret utan överdrift kunna säga, att det är ett av de bästa, om ej manne rent av det bästa bland arbeten av hithörande slag. Det är översiktligt, redigt och lätt att hantera, detta huvudsakligen tack vare den tabellariska uppställningen. På samma gång lämnar det i sin utförliga redogörelse över ärendenas behandling möjlighet att följa en frågas gång utan att mer än undantagsvis behöva gå till själva handlingarna. Helt givet kunna brister påpekas och befogade önskemål i vissa avseenden framställas. Men inför kritiken liksom även i praktiken har registerverket stått sig mycket gott.

En följd emellertid av registrets vidlyftighet och uppställning är, att det ställer sig rätt kostsamt, samt att det svårligen kan bringas färdigt på samma tid som t. ex. en kortare översikt. Emot dessa båda nackdelar har också motionären vänt sig, och han vill bringa en ändring härutinnan genom att omskapa det nuvarande registret på sådant sätt, att av detsamma behållas personregistret och förteckningen över utskottens utlåtanden, men att den egentliga delen, det tabellariska sakregistret utbytes mot den av E. Risling och J. P. Velander sedan några år utgivna »Översikt över innehållet och handläggningen av propositioner, motioner och övriga ärenden vid riksdagen». Härigenom skulle enligt motionärens åsikt, de nämnda olägenheterna kunna avhjälpas, på samma gång som man i det nya årsregistret skulle äga en fullgod ersättare för det gamla.

Vad den sistnämnda frågan beträffar torde meningarna därom vara delade. Det vill väl synas, som om ett register över riksdagens förhandlingar i första rummet borde vara, såsom också nu är fallet, ett sakregister, d. v. s. ordnat efter sakliga uppslagsord, under vilka allt, som rör den eller den frågas behandling funnes sammanfört. Men den här ifrågavarande »Översikten», ursprungligen avsedd att vara en liggare i tryckeriexpeditionen över inkomna handlingar, är i överensstämmelse härmed icke uppställd efter sakord utan efter propositionernas och motionernas nummerföljd och lämnar vid varje nummer blott uppgift om respektive propositions och motions innehåll samt om ärendets handläggning. Härtill har sedan fogats en förteckning över sakord, från vilka hänvisningar finnas till vederbörlig plats i liggaren. Vill man studera en fråga, fordras alltså en dubbel procedur: man måste först slå upp i sakordsförteckningen och därefter i liggaren. Särdeles tidsödande i jämförelse med det gamla registrets uppställning blir denna anordning, då det gäller frågor, rörande vilka ett flertal riksdagsbeslut fattats. Medan man i det gamla registret finner alla dessa beslut samlade under en och samma rubrik, måste man i »Översikten» uppsöka de olika besluten på olika ställen. För att få en överblick över samtliga beslut finns i dylika fall ingen annan utväg än att för egen del utarbeta en tablå, liknande den som det gamla registret nu tillhandahåller. Tvivelsutan skulle det också för mången bli svårt att finna sig till rätta med tvenne efter olika principer uppställda register liksom även med de många i »Översikten» förekommande förkortningarna, vilka i regel icke äro självklara eller allmänt vedertagna, utan måste på förhand inläras.

För övrigt må särskilt betonas, att de »nya» årsregistren icke skulle kunna såsom de nuvarande läggas till grund för det sammanfattande registerverkets fortsättning, vilket åter komme att draga med sig ett mycket drygt och dyrt arbete, som hittills kunnat undvikas.

Vad åter kostnadsfrågan beträffar och den därmed sammanhängande inbesparingen, synes denna icke röra sig om de belopp, till vilka motionären vid sin beräkning kommit. Jag vänder mig till utgiftsposterna för år 1916, de enda som vid en jämförelse mellan det nuvarande registret och översikten kunna komma i fråga. Slutsiffran är för året synnerligen stor. Men detta beror — utom på i allo stegrade priser — i väsentlig grad på det förhållandet, att registret tryckts i tvenne upplagor, en vanlig och en i 500 exemplar som manuskript. Det är naturligt, att kostnaderna för denna sistnämnda extraordinarie upplaga böra vid jämförelsen bortfalla. Men än vidare har motionären förbisett att vid kostnadsberäkningen av det »nya» registret införa sådana utgiftsposter som dem för »personregister» och »förteckning över utskottens utlåtanden», vilka registeravdelningar dock äro föreslagna att behållas.

Med hänsyn härtill och enligt uppgift från vederbörande tryckeri om den verkliga utgiften för den ordinarie upplagan av 1916 års register, ställer sig en jämförelse av kostnaderna för det nuvarande årsregistret och det av motionären föreslagna på följande sätt.

Register över riksdagens protokoll med bihang 1916.

Redaktörsarvode	kronor 2,000:—
Sättning och tryckning:	
Personregister	kronor 302:—
Sakregister	» 3,268:—
Förteckning etc.	» 653:—
Titel etc.	» 74:—
	» 4,297:—
Häftning	» 480:—
Papperskostnad	» 798:—
	<u>Summa kronor 7,575:—</u>

Motionärens förslag.

Redaktörsarvoden	kronor 2,000:—
Översikten (samfärd kostnad för 1916)	» 2,436:—
Personregister, förteckning, titel:	
Sättning och tryckning	kronor 1,029:—
Häftning	» 123:—
Papper	» 196:—
	» 1,348:—
Till godo	» 1,791:—
	<u>Summa kronor 7,575:—</u>

Besparingen, som av motionären satts till minst 4,000 kronor, belöper sig sålunda till icke mer än 1,791 kronor. En fråga är nu, om icke möjligen även denna siffra kan väsentligen nedbringas, utan att registret därpå blir lidande. Jag har vid en närmare granskning av sakregistrets tabellariska uppställning funnit, att densamma kan i viss mån göras mindre spatiös. Kolumnerna kunna avsevärt sammanträngas, och en av dem, den som rör riksdagsbeslutet, torde utan olägenhet kunna strykas. Det torde nämligen icke falla någon in att nu

mera söka riksdagens slutord rörande en viss fråga i det starkt sammandragna riksdagsbeslutet, då bättre besked föreligger i respektive skrivelse. Genom den här antydda anordningen skulle större utrymme vinnas för den med tabellerna jämnlöpande texten, och hela sakregistret, såsom av här bilagda provtryck framgår, minskas med ungefär en fjärdedel av sitt omfång. Besparingen härav för tryckning, papper och häftning skulle för år 1916 belöpa sig till 1,056 kronor och hela merkostnaden sålunda för det nuvarande årsregistret mot det av motionären föreslagna komma att stanna vid 735 kronor. Tar man så i betraktande de mycket stora besparingar, som man, tack vare det nuvarande årsregistret, har att räkna med vid redigeringen av sammanfattningsregistren, torde kostnaden kunna lämnas helt å sido vid bedömning av här föreliggande registerfråga.

Vad slutligen angår tiden för registrets utgivande från trycket, är därom sedan år 1913 bestämt, att detsamma skall föreligga färdigt senast tre månader efter avslutad riksdag. Det är ju av största betydelse, att det blir tillgängligt fortast möjligt. Men det torde vara svårt att med vidhållande av den noggrannhet och tillförlitlighet som med rätta fordras av ett dylikt arbete, kunna avsevärt inskränka på nämnda tid. Det är att hoppas, att redaktören själv söker att härutinnan göra allt för sakens bästa. En förmildrande omständighet med avseende på tidsutdräkten är ju, att under normala förhållanden tiden för registrets utarbetande infaller under de mindre livaktiga sommarmånaderna, och att registret sålunda kan ligga färdigt, när arbetet i september i allmänhet återupptages.

På grund av det anförda får jag uttala som min mening, att jag icke anser mig kunna tillstyrka motionärens förslag att i »Register över riksdagens protokoll med bihang» det s. k. sakregistret måtte utbytas mot en »Översikt av riksdagsärendenas handläggning», utarbetad enligt planen för det år 1916 av E. Risling och J. P. Velander under nämnda titel utförda arbetet.

Stockholm den 3 mars 1917.

Vilhelm Gödel.

Bil. 1 A a (till d:r Gödels yttrande).

Provtryck av sid. 159 i Register över riksdagens protokoll med
 bilag 1916, vari utrymmet för tabellavdelningen inskränks.

— 159 —

	Kungl. Maj:ts prop eller skrivelser	Motioner	Utskotts- betänkanden eller memorial m. m.				Riksdagens skrivelser	Kamrarnas förhandlingar	
			Saml.	Avdeln.	Nr	Sida	Nr	Första kam.	Andra kam.
Kommerskollegium.									
För utgivande genom kollegii försorg av en periodisk publikation, »Kommersiella meddelanden», anvisas 12,000 kr. för 1917.	1:7, 44	—	6	1	7	9	7	37 15	38 26
Till beredande av arvode åt en vaktmästare hos kollegium anvisas 1,175 kr. för 1917.	1:7, 47	—	6	1	7	9	7	37 15	38 29
Kommunala mellanskolor.									
Ang. resestipendier; se Resestipendier.									
Kommunalförfattningarna.									
R. D. antager för sin del förslag till lag om ändrad lydelse av § 35 i förordningen den 21 mars 1862 om kommunalstyrelse på landet.	—	JOB s. 272	5	—	2	—	48	24 1	26 1
R. D. antager för sin del lag om ändrad lydelse av § 42 i förordningen den 21 mars 1862 om kommunalstyrelse på landet (ang. förfarandet, när ordinarie ledamot av kommunal- och municipalnämnd avgår före slutet av tjänstgöringstiden).	—	FK 32	5	—	4	—	49	28 35	30 61
R. D. anhåller, det täcktes K. M:t efter verkställd utredning för riksdagen framlägga förslag till sådana ändringar i gällande kommunalförfattningar, att den omständighet, att en person varit i konkurstillstånd och ej, på sätt lag förmår, gitter styrka, att han är från borgenärernas krav befriad, icke må utgöra hinder för hans väljande till sådana kommunala förtroendeuppdrag, vilka han enligt gällande lag icke är behörig att mottaga.	—	AK 138— 141	5	—	5	—	50	30 29	32 1
Motion ang. användande av proportionellt valsätt vid val till utskott och nämnder å allmän rådstuga samt kyrko- och kommunalstämma förfaller.	—	AK 142	5	—	9	—	—	32 40	34 16

Avtryck av sid. 159 i Register över riksdagens protokoll med bilag 1916.

— 159 —

	Kungl. Majts prop. eller skrivelser	Motioner	Utskotts- betänkanden eller memorial m. m.				Riksdagens skrivelser		Riksd. beslut		Kamrarnas förhandlingar	
			Saml.	Afdeln.	Nr	Sida	Nr	§	Första kammaren	Andra kammaren		
<i>Kommerskollegium.</i>												
För utgivande genom kollegii försorg av en periodisk publikation, »Kommersiella meddelanden», anvisas 12,000 kr. för 1917.	1: 7, 44	—	6	1	7	9	7	—	37: 15	38: 26		
Till beredande av arvode åt en vaktmästare hos kollegium anvisas 1,175 kr. för 1917.	1: 7, 47	—	6	1	7	9	7	—	37: 15	38: 29		
<i>Kommunala mellanskolor.</i>												
Ang. resestipendier; se Resestipendier.												
<i>Kommunalförfattningarna.</i>												
R. D. antager för sin del förslag till lag om ändrad lydelse av § 35 i förordningen den 21 mars 1862 om kommunalstyrelse på landet.	—	J. O. B. sid. 272	5	—	2	—	48	7	24: 1	26: 1		
R. D. antager för sin del lag om ändrad lydelse av § 42 i förordningen den 21 mars 1862 om kommunalstyrelse på landet (ang. förfarandet, när ordinarie ledamot av kommunal- och municipalnämnd avgår före slutet av tjänstgöringstiden).	—	F. K. nr 32	5	—	4	—	49	8	28: 35	30: 61		
R. D. anhåller, det täcktes K. M:t efter verkställd utredning för riksdagen framlägga förslag till sådana ändringar i gällande kommunalförfattningar, att den omständighet, att en person varit i konkurstillstånd och ej, på sätt lag förmår, gitter styrka, att han är från borgenärernas krav befriad, icke må utgöra hinder för hans väljande till sådana kommunala förtroendeuppdrag, vilka han enligt gällande lag icke är behörig att mottaga.	—	A. K. nr 138— 141	5	—	5	—	50	9	30: 29	32: 1		
Motion ang. användande av proportionellt valsätt vid val till utskott och nämnder å allmän rådstuga samt kyrko- och kommunalstämma förfaller.	—	A. K. nr 142	5	—	9	—	—	—	32: 40	34: 16		

Bil. 1 A c (till d:r Gödels yttrande).

K. L. Beckmans Boktryckeri- och Bokförlags-Affär.

Stockholm den 28 februari 1917.

Till Riksdagens Bibliotekarie.

Härmed får på begäran meddelas, att kostnaderna för enbart tryckning av 500 ex. »Register över riksdagens protokoll m. m.» tryckt såsom manuskript, och omfattande 51 $\frac{1}{2}$ ark 4:o belöpte sig till 570 kronor. Apterling av den stående sättningen (51 $\frac{1}{2}$ ark 4:o) med tryckning av 2,250 ex. belöpte sig sedermera till kronor 1,297:05. Merkostnaden kom således för dessa två tryckningar att uppgå till kronor 14:05 pr hel- och 12:50 pr halvark.

Dessutom får meddelas, att, om Registret till 1916 års riksmöte skulle hava tryckts endast en gång i 2,250 ex., men med varje här nedan angiven avdelning var för sig, skulle kostnaderna för sättning och tryckning hava belöpt sig

till följande specificerade belopp för sammanlagt 56 ark 4:o:

Personregister 3 $\frac{3}{4}$ ark 4:o, 3 ark à 76 kronor, $\frac{1}{2}$ ark 45 kronor och $\frac{1}{4}$ ark 29 kronor	Kronor	302:—
Sakregister 43 ark 4:o à 76 kronor	»	3,268:—
Förteckning etc. 8 $\frac{1}{2}$ ark 4:o, 8 ark à 76 kronor och $\frac{1}{2}$ ark 45 kronor	»	653:—
Titel, summarisk förteckning, förkortningar, tillägg och rättelser $\frac{3}{4}$ ark 4:o, $\frac{1}{2}$ ark 45 kronor och $\frac{1}{4}$ ark 29 kronor	»	74:—
		<hr/>
	Summa kronor	4,297:—

K. L. Beckman.

pp Carl Fr. Bernström.

Bil. 1 A d (till d:r Gödels yttrande).

Kostnaden för papperet till senast tryckta riksdagsregister, (tryckt i en upplaga å 500 ex. och en upplaga å 2,250 ex.), utgör

för 1,950 ex. å ordinärt papper	Kronor	567:18
» 500 » å d:o d:o	»	133:75
» 300 » å lumpapper	»	231:50
		<hr/>
	Kronor	932:43

Häftningskostnaden för 1,550 ex. utgör

Kronor 480:50

Stockholm den 28 februari 1917.

Anders Roswall.

Bil. 1 B.

Yttrande av f. d. riksbibliotekarien d:r E. W. Dahlgren.

Till herrar fullmäktige i riksgälskontoret.

Anmodad att avgiva yttrande med anledning av en i andra kammaren väckt motion om vissa förändringar i riksdagstryckets registrering får jag härmed vördsam samt anföra följande.

Genomgripande ändringar i registreringen av sådana seriepublikationer som riksdagstrycket böra i allmänhet icke vidtagas utan viktiga orsaker. För den vilken satt sig in i ett visst registreringsystem, vilken vant sig att uppsöka behandlade riksdagsfrågor under hävdvunna rubriker, måste givetvis övergången till ett väsentligen nytt system bereda åtskilliga svårigheter. Än större bliva dessa, då det gäller att med hjälp av de årliga registren finna sig till rätta i riksdagstrycket under en period av flere riksdagar, vilkas handlingar delvis registrerats efter ett system, delvis efter ett annat; i sådant fall måste den, som vill snabbt och tillförlitligt vinna nödiga upplysningar, behärska båda systemen, vilket blir besvärligare ju mer dessa avvika från varandra. För bibehållandet av de nuvarande årsregistren med väsentligt oförändrad anordning har anförts även den omständigheten, att man därigenom velat bereda ett material, som utan större omarbetsning skulle kunna läggas till grund för sådana sammanfattande register, som upprättats och utgivits för längre perioder av riksdagens verksamhet.

För de sista årens riksdagar föreligger nu, utom det enligt förut antagen plan utarbetade »Registret över riksdagens protokoll med bilhang», även en »Översikt över innehållet och handläggningen av propositioner, motioner och övriga ärenden», vilken senare för 1916 års riksdag framställdes i en förbättrad och enligt utgivarens mening mera definitiv form. Dessutom förefinnes den av T. Hedrén med understöd av riksdagen utgivna årsboken över riksdagens verksamhet, vars 11:e årgång, omfattande året 1916, under rubriken »Riksdagsfrågor» på 154 sidor innehåller en i alfabetisk ordning uppställd redogörelse för dessa frågor, en redogörelse som alltså är att betrakta som ett slags register till riksdagstrycket.

Att tvenne, eller om man så vill trenne, register till en och samma publikationsserie skola framställas synes mig i och för sig vara en orimlighet. Då det gäller att tillse vilketera av de anförda arbetena bäst fyller sitt ändamål, är fällandet av ett avgörande omdöme visserligen vanskligt för den, som ej haft anledning att under en längre praktisk användning av de olika registren sätta sig in i alla med saken sammanhängande omständigheter. Såvitt nu anställda jämförelser giva vid handen, och ledning kunnat hämtas från i övrigt vunnen erfarenhet av registerarbetens begagnande och framställning, anser jag mig emellertid kunna framhålla följande.

Den tabellariska uppställningen, vilken med olika tillämpning är gemensam för såväl årsregistret som översikten, är givetvis för riksdagstryckets registrering den lämpligaste. Men att i tabellformen intvinga långa rubriker och utförligare redogörelser för riksdagens beslut leder, såsom motionären i min tanke riktigt påpekat, till påtagliga olägenheter. Därav framkallas först och främst ett överdrivet slöseri med utrymmet och följaktligen ökade och även onödiga kostnader. Vidare motverkas härigenom i ej oväsentlig mån den överskådlighet som tabell-

formen är avsedd att befordra. Slutligen synes det mig ganska tvivelaktigt att genom den antyddas utförligheten skulle vinnas fördelen av att kunna följa en frågas gång utan att mer än undantagsvis behöva gå till handlingarna själva; om sådant skulle anses måttgivande, vore det att på registret uppställa fordringar som detta aldrig kan fylla.

Att såsom grund för den tabellariska uppställningen antaga en alfabetisk anordning efter ämnet angivande uppslagsord synes mig icke vara ändamålsenligt. Då dessa ämnesord äro självfallna eller genom bruket invanda, är visserligen emot dem intet att invända, men annorlunda förhåller det sig, då en fråga kan inregistreras under flera, ofta likvärdiga uppslag, eller då det behandlade ämnet anses böra angivas med ett godtyckligt valt uppslagsord. I sådana fall måste man underhjälpa begagnandet genom hänvisningar, vilka åter, just på grund av tabellformen, icke kunna bli så talrika och uttömmande som lämpligt eller behövt vore. Särskilt vill jag framhålla olägenheten av uppslagsord med större och allmännare omfattning, under vilka ett flertal frågor sammanföras; även med ett tillräckligt antal hänvisningar från ämnena för dessa senare kunna de icke utan svårighet under huvudrubrikerna återfinnas. Över huvud torde man kunna säga, att valet av ämnesord hör till en registerförfattares svåraste uppgifter, vilka tabellformen ingalunda är ägnad att underlätta.

Här antyddas anmärkningar synas mig i väsentlig mån drabba årsregistret, då de däremot i översikten blivit på ett i allmänhet lyckligt sätt övervunna. Det med den nuvarande anordningen av det förra följande överdrivet spatiösa trycket har, som sagt, motionären redan framhållit. För att minska olägenheterna härav har riksdagens bibliotekarie i ett till herrar fullmäktige avgivet yttrande föreslagit vissa ändringar, varigenom enligt hans beräkning sakregistret skulle kunna minskas med ungefär en fjärdedel av sitt omfång. Detta förslag måste visserligen i och för sig anses vara väl motiverat, men upphäver dock icke väsentligt de anmärkta bristerna. Hänvisningarna skulle fortfarande kvarstå i tabellerna, men kunna där, företrädesvis av utrymmesskäl, ej göras tillräckligt uttömmande. Gagnet av att under allmänna uppslag, sådana som *Armén*, *Folkskoleväsen*, *Handel och sjöfart*, *Jordbruk*, *Marinen* m. fl., sammanföra en mängd ärenden torde vara ganska ringa, och försvårar i stället för att underlätta de särskilda frågornas uppsökande. Såsom exempel må anföras, att den som vill vinna upplysning om frågorna angående köp och försäljning av mark för *Järvafältet*, från detta ord hänvisas till *Armén*, där han har att på mer än 6 sidor uppleta det eftersökta utan annan ledning än den kronologiska ordningen för de särskilda frågornas behandling i kamrarna; frågan om utvidgning av flottans varv i Karlskrona måste på samma sätt uppsökas på någon av de 9 sidor, som upptagas av uppslagsordet *Marinen* och utan någon hänvisning vare sig från *Flottans varv* eller *Karlskrona* — uppslagsord som visserligen till följd av den använda uppställningen måste erkännas vara så gott som ändamålslösa; frågan om anläggande av en *Torvpulverfabrik* vid Hästhagens mosse återfinnes med ledning av detta hänvisningsord först nederst på 4:e sidan bland de ärenden, som registrerats under uppslaget *Järnvägar, statens* (hänvisning från *Hästhagen* saknas). Liknande exempel kunna i stort antal anföras. En del av årsregistrets ämnesrubriker, t. ex. *Tal*, *Talmän*, *Utskott*, *Val*, synas mig för övrigt vara helt och hållet överflödiga; andra, såsom *Besparingar*, *Huvudtitlar*, *Statsregleringen*, torde icke böra hava sin plats i ett alfabetiskt sakregister och äro i varje fall till följd av bristande överskådlighet knappast användbara.

Den nya Översikten skiljer sig från årsregistret väsentligen därigenom, att ämnesregistret bildar en särskild avdelning och att såsom grund för den tabellariska uppställningen antagits de förekommande ärendenas egenskap av propositioner, motioner, interpellationer o. s. v. Härigenom har hänvisningarnas antal, utan att tynga på utrymmet, kunnat högst betydligt ökas, och en såsom mig synes fastare och lämpligare grundval för tabelluppställningen blivit antagen. Riksdagens bibliotekarie har anmärkt, att härav skulle nödvändiggöras en dubbel procedur, nämligen först uppsläende i sakordsförteckningen och därefter i tabellerna. Men en dylik dubbel procedur betingas i ett mycket stort antal fall också av årsregistrets nuvarande uppställning; hänvisningarna i översikten leda direkt till en tabellrubrik utvisande vederbörande propositions, motions o. s. v. innehåll och behandling, då däremot hänvisningarna i årsregistret, ofta med ganska stort besvär, måste uppletas under andra sakuppslag. Tidsvinsten synes mig alltså icke kunna åberopas såsom bevis för det sistnämnda registrets företräde. Den förkortade form, i vilken ärendenas innehåll i översikten anges, kräver visserligen ingående sakkunskap och moget omdöme hos redaktionen, men utgör under sådan förutsättning enbart en fördel från översiktighetens synpunkt. Den ofullständighet, som kan förmenas därav uppstå, motväges i min tanke av sakhänvisningarnas rikligare avfattning. Det sätt, varpå översikten redogör för resultatet av ärendenas behandling och för omfattningen av kamrarnas överläggningar, synes mig också vara praktiskt och för de flesta ändamål tillfyllestgörande. En utförligare redogörelse för förslag och beslut synes mig bättre hava sin plats i ett arbete sådant som den Hedrénska årsboken än i ett register. I sammanhang härmed torde böra påpekas, att en jämförande användning av årsboken och årsregistret ej är möjlig, och att den förra icke utan vidare kan tjäna som supplement till det senare, enär ämnesrubrikerna i de båda arbetena icke äro valda enligt en enhetlig plan.

På grund av det sagda synes det mig otvivelaktigt, att översikten i påpekade avseenden är vida att föredraga framför årsregistret. Visserligen kunna även mot den förra anmärkningar framställas: sålunda betingar den starkt sammanträngda formen för tabellavdelningen ett ej fullt tilltalande typografiskt utseende; sant är ock, såsom riksdagens bibliotekarie framhållit att de i översikten förekommande förkortningarna icke alltid äro självklara utan måste på förhand inläras; men för sådant inlärande behöver man blott anlita de förutskickade »anvisningarna», vilka antagligen kunna förbättras genom en något redigare och mera kortfattad uppställning. Även andra förbättringar torde utan svårighet kunna verkställas och äro också av översiktens utgivare förutsatta såsom behövliga eller önskvärda.

Anledningar att bibehålla årsregistret i huvudsak oförändrat förefinnas enligt mitt förmenande endast i betänkligheten mot att bryta mot ett vedertaget och under längre tid tillämpat registreringssystem, och i den redan omförmälda angelägenheten av att årsregistren utan omarbetning måtte kunna utgöra material för blivande sammanfattande register. Motionären har uttalat tvivelsmål om årsregistrens fulla användbarhet för detta ändamål. För min del har jag härom icke kunnat bilda mig någon avgörande mening. En jämförelse mellan årsregistret för 1916 och det sammanfattande registret för perioden 1900—1910 utvisar, att ämnesrubrikerna icke i allt sammanfalla, och att således åtminstone någon omarbetning kommer att bliva erforderlig. Givet är, att flera av de brister och olägenheter, som ovan anmärkts beträffande årsregistret, också, så vida de äga

berättigande, måste gälla det sammanfattande registret. För min del finner jag det vara högeligen av behovet påkallat att, innan beslut fattas om utgivning av ett nytt sammanfattande register (för tiden 1911—1920), planen för detsamma underkastas en noggrann prövning. Skulle denna prövning få till följd mer eller mindre genomgripande ändringar i den hittills rådande uppställningen, så är nyttan av årsregistrens motsvarande anordningar i ifrågavarande hänseende förfallen. Och vid sådant förhållande torde ej heller blotta utbytet av ett registreringssystem mot ett annat kunna tillmätas någon avgörande betydelse.

Huvudanledningarna till den i ämnet väckta motionen angivas vara dels beredande av möjlighet för att resultatet av riksdagstryckets registrering må före ligga färdigt inom kortare tid än framställningen av de hittillsvarande årsregistren erfordrat, dels vinnande av besparingar i kostnaderna för registreringen. I avseende å den åsyftade tidsvinsten kan jag i saknad av nödig erfarenhet icke uttala mig; särskilt är det för mig omöjligt att bedöma huruvida registerarbetet kan, såsom motionären ifrågasatt, föreligga färdigt senast 6 veckor efter riksdagens åtskiljande. Vad åter kostnadsfrågan angår, så har riksdagens bibliotekarie framlagt en jämförelse, hänförande sig till året 1916, mellan å ena sidan det nuvarande årsregistret och å andra sidan ett registerarbete enligt motionärens förslag. Denna jämförelse avser att ådagalägga, att besparingen genom det senare skulle uppgå till endast 1,791 kronor eller, med iakttagande av de av sagde bibliotekarie föreslagna ändringarna i den tabellariska uppställningen, inskränkas till 735 kronor. Härvid är dock att bemärka att om, såsom motionären tyckes taga för givet, den av tryckeriavdelningen utarbetade Översikten fortfarande kommer att utgivas, utgiften för densamma också bör medtagas i beräkningen av kostnaderna för riksdagstryckets registrering i dess helhet. I sådant fall belöper sig besparingen genom motionärens förslag till 4,227 kronor, om årsregistret bibehålles oförändrat; till 3,171 kronor, om däri vidtagas de av riksdagens bibliotekarie ifrågasatta förändringarna.

På grund av vad jag sålunda haft äran anföra får jag såsom min mening uttala, att herr Tengdahls i andra kammaren väckta motion om partiell omläggning av riksdagstryckets registrering bör i huvudsak vinna herrars fullmäktiges tillstyrkan. I överensstämmelse härmed får jag alltså vördsamt föreslå,

att det i hittillsvarande årsregister ingående sakregistret måtte indragas, samt att framdeles för varje riksdag måtte utgivas ett register bestående av följande avdelningar:

- ett personregister i huvudsaklig överensstämmelse med det nuvarande;
- en av sakhänvisningar i nödig fullständighet åtföljd tabellarisk uppställning av behandlade propositioner, motioner och övriga ärenden, utarbetad i huvudsaklig likhet med den av E. Risling och J. P. Velander utgivna »Översikten» av 1916 års riksdagstryck; och slutligen
- en förteckning över utskottsutlåtanden sådan som den, vilken ingår i det nuvarande årsregistret, med iakttagande av de mindre förändringar som motionären i avseende å denna förteckning föreslagit.

Stockholm den 31 mars 1917.

E. W. Dahlgren.

Bilaga 2.

Till andra kammarens femte tillfälliga utskott.

Sedan utskottet lämnat kanslideputerade tillfälle att yttra sig över en till utskottet remitterad motion nr 262 av herr Tengdahl om partiell omläggning av riksdagstryckets registrering, varjämte dylikt tillfälle även beretts herrar riksgäldsfullmäktige, hava kanslideputerade fått taga del av ett till riksgäldsfullmäktige av f. d. riksbibliotekarien E. W. Dahlgren på begäran i ärendet avgivet yttrande, och få kanslideputerade meddela, att vi för vår del ansluta oss till den uppfattning, som återfinnes uti ovanberörda av herr Dahlgren avgivna yttrande.

Stockholm den 14 april 1917.

H. Cavalli.

Jakob Pettersson.

Hugo Fahlén.

T. Zetterstrand.

Carl Gust. Beskow.

Bil. 3.

Yttrande av d:r K. Hagman, som på uppdrag utarbetat »epokregistret» för 1900—1910 års riksdagar.

Till andra kammarens femte tillfälliga utskott.

Sedan utskottets vice ordförande anmodat mig skriftligen besvara vissa frågor, anföras här såväl frågorna som svaren därå:

Fråga 1: I motionen i Andra kammaren nr 262 uttalar förslagsställaren den meningen, att likheten i plan och uppställning mellan det årliga sakregistret och »epokregistren» ej i avsevärd grad minskar arbetet eller kostnaderna för de senare, »enär alla uppgifter skola vara självständigt, koncist och med sakkunskap avfattade samt inarbetade i en efter varje frågas vikt avpassad översikt». Överensstämmer denna åsikt med herr doktors erfarenhet såsom utgivare av registret för åren 1900—1910?

Svar: Nej. Sedan kontrakt rörande sistnämnda register avslutats den 28 mars 1912, började jag omedelbart arbetet, och var detsamma fullbordat den 26 december 1913, då de sista tryckfärdiga korrekturen lämnades. Skulle i kontraktet bestämts, att varje uppgift i årsregistren skulle noga kontrolleras efter källorna, hade i lyckligaste fall arbetet kunnat avslutas först omkring ett och ett halvt år senare, och mitt honorar hade naturligtvis måst ökas i proportion till tidsförlängningen.

Fråga 2: Har omständligheten i de årliga sakregistrens redogörelser för besluten varit av särskilt värde?

Svar: Ja. Denna omständlighet gjorde i regel forskningar i urkällorna onödiga, såvitt sakkregistret angår. Personregistret måste däremot till en del nyskrivas.

Fråga 3: Skulle ej ett underlag av samma slag som den av herrar Risling och Velander för 1916 års riksdag utarbetade översikten genom sina mångsidigare hänvisningar kunna vara ett lika lämpligt underlag och en tillräcklig vägledning — vid sidan av det självständiga bearbetandet — om och när ett register för en ny längre riksdagsperiod skall utarbetas?

Svar: Nej, översikten kan icke vara ett lika lämpligt underlag, eftersom epokregistret kan helt och hållet uppbyggas på årsregistren i deras nuvarande uppställning (med särskilt personregister), medan om allenast »översikter» i samma stil som herrar Rislings och Velanders föreläge för den person, som fått i uppdrag att utarbeta tioårsregistret, denne i själva verket finge börja sitt arbete med att uppgöra sakregister för vart och ett år (= tio årsregister), varvid han visserligen skulle hava ledning av översikterna; men denna ledning skulle likvisst icke möjliggöra 10-årsregistrets utarbetande på kortare tid än tre år; och med skäl torde kunna ifrågasättas om ens denna tid räcker, då hela sammanfattningen måste nyskrivas.

Spånga den 24 mars 1917.

Vördsamt
nråd Hagman.